

Kumla kommun
servicecenter@kumla.se

2018-05-21
Dnr 400-2016:11433

Rector Malin Hallberg
malin.hallberg@kumla.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolbibliotek som
pedagogisk resurs vid Kumlaby skola i Kumla kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av Skolbibliotek som pedagogisk resurs. Syftet är att granska om och hur skolan använder skolbiblioteket som pedagogisk resurs för att främja elevers lärande.

De övergripande frågeställningarna är:

- I vilken utsträckning använder skolan skolbiblioteket som en integrerad del i den pedagogiska verksamheten?
- I vilken utsträckning tar rektor ansvar för en väl fungerande samverkan mellan skolbibliotek och lärare.

Granskningen genomförs i årskurserna 4-6 i 20 grundskolor, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida¹. *Skolbibliotekarie är inte en officiell titel på en yrkeskategori. I granskningen använder Skolinspektionen titeln "skolbibliotekarie" i de fall rektor använder begreppet om personal som arbetar med skolbiblioteket.*

Kumlaby skola, i Kumla kommun, ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Kumlaby skola den 12 april 2018. Besöket genomfördes av Matilda Yvede, Mirzet Tursunovic och Roland Fallström. Intervjuer med elever, lärare, skolbibliotekarie, rektor samt besök i skolbiblioteket har genomförts. Kumlaby skola är en kommunal skola belägen i Kumla kommun. Kumlaby skola har 107 elever i årskurserna 4-6.

Skolans skolbibliotek är beläget centralt i skolan och skolans elever och personal har tillgång till bokbuss en gång i månaden. Skolbiblioteket är bemannat med tre lärare som vardera har 20 procent av sina tjänster för att sköta utlåning och inköp av böcker. En i kommunen centralt anställd skolbibliotekarie, med påbörjad bibliotekarieutbildning, tjänstgör 10 procent vid Kumlaby skola. Skolbiblioteket är bemannat dagligen, två dagar i veckan två timmar på förmiddagen och två timmar eftermiddagen och tre dagar i veckan ett par timmar på förmiddagen. Skolbiblioteket innehåller skönlitteratur, faktalitteratur och tidskrifter. Utöver skolbiblioteket på skolan har elever och personal tillgång till bokbuss som kommer till skolan en gång i månaden.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

¹ <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/skolbibliotek/>

Skolinspektionens bedömning

Skolbiblioteket vid Kumlaby skola är i vissa avseenden en integrerad del i den pedagogiska verksamheten. Skolbiblioteket fick under höstterminen 2017 nya lokaler, centralt placerade i skolan, och verksamheten är under uppbyggnad. Skolbiblioteket har en inbjudande miljö och böckerna är kategoriserade och exponerade för eleverna. Skolbibliotekets lokaler och fysiska utbud, med faktaböcker och skönlitterära böcker, används i viss utsträckning i ett fåtal ämnen av lärare i undervisningen.

Skolinspektionen bedömer dock att skolbiblioteket behöver utvecklas för att bli en mer integrerad del av skolans undervisning. Skolbiblioteket används i huvudsak för att låna litteratur till tystläsningsbok och sällan i andra ämnen än svenska. Granskningen visar att det finns lärare som saknar kunskap om skolbibliotek som pedagogisk resurs och vad det kan erbjuda utöver utlåning av litteratur. Det framkommer i granskningen exempel på att skolbibliotekarien har hållit i en lektion om källkritik i en klass under läsåret 2017/2018. Dock bedömer Skolinspektionen att vid tidpunkten för granskningen används inte skolbiblioteket som en resurs för att stärka elevernas medie- och informationskunnighet (MIK) eller förmåga att vara källkritiska.

Rektorn tar till delar ansvar så att förutsättningar för en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet finns. Detta genom att tillgodose de fysiska förutsättningarna såsom lokaler, tillgång till böcker och personal för utlåning. De lärare som ansvarar för utlåning ansvarar även för inköp och har tillfällen för samverkan med den centralt anställda skolbibliotekarien. Skolbibliotekarien har dessutom, under vårterminen 2018, haft samarbete kring bokens dag med personal på skolan.

Skolinspektionen bedömer att vissa förutsättningar behöver stärkas för att skolbiblioteket ska kunna fungera som en pedagogisk resurs i verksamheten. Exempelvis saknas tydligt formulerade uppdrag för såväl skolbibliotekarie som för lärarna avseende hur de ska använda skolbiblioteket som den pedagogiska resurs det är avsett att vara. Skolbiblioteket behöver också vara en del av kvalitetsarbetet för att kunna synliggöra vilka förutsättningar och behov som finns i verksamheten. Genom att vara en del av kvalitetsarbetet ges också förutsättningar att kunna följa upp och utvärdera vilken effekt insatta åtgärder har haft på exempelvis elevernas kunskapsutveckling och hur det har används som en del i elevernas undervisning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Kumlaby skola inom flera områden behöver utveckla sitt arbete med att använda skolbiblioteket som en pedagogisk resurs för att främja elevers lärande.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

Utvecklingsområde 1

- Rektorn behöver ta ansvar för och se till att skolbiblioteket används på ett likvärdigt sätt utifrån elevernas behov som en integrerad del av den pedagogiska

verksamheten. I detta ingår även att utveckla hur skolbiblioteket kan användas för att stödja elevernas kunskapsutveckling inom såväl MIK som språklig förmåga.

Granskningen visar att skolbiblioteket och dess verksamhet används på olika sätt av lärarna i de olika klasserna. Eleverna besöker skolbiblioteket för att låna tystläsningsbok i olika utsträckning beroende på vilken lärare de har i svenska. Det varierar även mellan olika ämnen i vilken utsträckning skolbiblioteket används. Detta beror till viss del på vilken erfarenhet läraren har av att arbeta med skolbibliotek. Rektor är medveten om att användandet av skolbiblioteket och skolbibliotekarien varierar lärare emellan.

Eleverna berättar att när de ska ha en ny bok letar de bland hyllorna eller kollar i lådan där andra elever lämnat tillbaka böcker de lånar. Eleverna saknar stöd från personal och de berättar att de inte brukar fråga någon personal och tror inte heller att någon lärare vet vad de gillar att läsa. Granskningen visar också att elever inte alltid får låna de böcker de önskar i skolbiblioteket, men att de då kan låna samma böcker i bokbussen. Det gäller vissa av de böcker som är inköpta för att möta behovet hos elever på högstadiet. Det innebär att elever kan läsa böcker med ett innehåll som är svårt att bearbeta språkligt och innehållsmässigt. Det sker vanligtvis utan stöd från skolan. Det saknas arbetssätt för att möta de elever som är i behov av att utmanas i såväl sitt läsintresse som sin läsförmåga. Vidare framkommer att skolbibliotekarien inte har kännedom om vilken undervisning som bedrivs i svenska.

Tillgången till datorer är begränsad på skolan och eleverna har använt dem vid ett fåtal tillfällen och då främst för att skriva texter. Det kommer, enligt rektorn, inför höstterminen 2018 köpas in digitala verktyg. Av den reviderade läroplanen² framgår att skolbiblioteket ska användas i undervisningen för att stärka elevernas digitala kompetens. Det är således av vikt att både lärare och skolbibliotekarie får stöd i att använda dessa verktyg i enlighet med styrdokumentens intentioner.

Utvecklingsområde 2

- Rektorn behöver ta ansvar för att skolbibliotekets verksamhet blir en del av skolans kvalitetsarbete. I detta ingår även att berörd personal får tillräckliga förutsättningar för att använda och bedriva verksamheten på det sätt som är avsett, gällande såväl kompetensutveckling som möjligheter till samverkan.

Granskningen visar att Kumla kommun initierade ett arbete med skolbibliotek, vilket bland annat ledde till att en skolbibliotekarie anställdes centralt och har en del av sin tjänst på Kumlabyskola. Huvudmannen har även tagit fram en plan för utveckling av skolbiblioteken i kommunen. På skolan har under 2017 flera förändringar skett avseende skolbiblioteket. I intervju med rektor framkommer att arbetet med skolbiblioteket initialt har berört lokalen, bokbeståndet och personal men att framöver ska de ha fler aktiviteter och utveckla verksamheten samt systematiken i arbetet med skolbiblioteket.

Granskningen visar att vissa viktiga förutsättningar saknas. Skolbiblioteket är inte en verksamhet som man sätter upp mål för eller följer upp inom ramen för skolans kvalitetsarbete. Skolbibliotekariens uppdrag på skolan är inte definierat och lärarna saknar kännedom om vad de kan få stöd i undervisningen av skolbiblioteket och dess verksamhet.

² Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017, 2.8 Rektorns ansvar

Det är heller inte tydliggjort om det finns förväntningar på att eller hur lärarna ska använda skolbiblioteket i olika ämnen eller årskurser. Rektorn berättar att skolbibliotekarien i fler sammanhang kan handleda lärarna i hur skolbiblioteket kan användas i undervisningen, men även i frågor som källkritik och digitala verktyg. Skolbibliotekarien kan genomföra såväl bokprat som enstaka lektioner i källkritik och informationssökning, men under läsåret 2017/2018 har endast en lektion i källkritik genomförts i en klass. Av intervjuer med lärare framkommer att kännedomen om möjligheten att ta stöd av skolbibliotekarien för såväl handledning som lektionstillfällen varierar. Lärarnas kännedom om hur de kan använda skolbiblioteket som pedagogisk resurs varierar också. Det saknas i dagsläget strukturerade tillfällen då lärare och skolbibliotekarie samverkar kring skolbiblioteket, undervisning och utbildning.

Gällande skolbibliotek har det skett förändringar i kommunen och det finns en plan för skolbibliotek huvudmannanivå centralt anställda skolbibliotekarier. Det är av vikt att berörd personal, som en del av denna förändring, får stöd och kunskap hur de på bästa sätt kan använda skolbiblioteket som resurs i undervisningen för att gynna elevernas kunskapsutveckling.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 21 november 2018 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Göteborgsregionen, Box 2320, 40315 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2006:11433) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Roland Fallström

Enhetschef
Signerat av: Roland Fallström

X Matilda Yvede

Uttredare
Signerat av: Matilda Yvede

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
<https://www.skolinspektionen.se/skolbibliotek>

Bilaga 1 – författningsstöd

Bilaga 2 – mall för redovisning till Skolinspektionen

Bilaga 1: Författningsstöd

Skolbibliotek

Skollagen (2010:800):

Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek (2 kap. 36 § skollagen).

Förarbeten

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 661

Paragrafen innebär en skyldighet för alla skolhuvudmän för de uppräknade skolformerna att anordna sin verksamhet så att eleverna har tillgång till skolbibliotek för att stimulera skolelevernars intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen. Hur detta anordnas måste kunna variera från skolenhet till skolenhet.

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 284

Med skolbibliotek brukar vanligtvis avses en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande. Regeringen anser att skolbiblioteken spelar en så viktig roll för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen att det är motiverat med en egen bestämmelse i skollagen. Regeringen anser dessutom att det är självklart att även elever i grundsärskolan, specialskolan och sameskolan i motsats till dagens reglering omfattas av bestämmelsen. Som en följd av regeringens förslag i övrigt omfattas även fristående huvudmän av förslaget.

Enligt regeringens uppfattning har de allra flesta skolor i samtliga skolformer redan i dag tillgång till skolbibliotek på ett eller annat sätt. Tillgången till skolbibliotek måste kunna anordnas på olika sätt beroende på de lokala förhållandena vid varje skola. En liten skola på landsbygden kan ha behov av andra lösningar än en stor skola i en stor stad. Därför måste anordnandet av skolbibliotek kunna se olika ut utifrån varje skolas eller elevernas olika behov och förutsättningar. Regeringen föreslår således att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek men att organiseringen av skolbiblioteksverksamheten ska vara flexibel.

Bibliotekslagen (2013:801):

I denna lag finns bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet. Det allmänna biblioteksväsendet består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet och utgörs av:

1. folkbibliotek,
2. skolbibliotek,
3. regional biblioteksverksamhet,
4. högskolebibliotek,
5. lånecentraler, och
6. övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet (1 § bibliotekslagen)

Enligt 2 kap. 36 § skollagen (2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek (10 § bibliotekslagen).

Skolbibliotekets ändamål

Bibliotekslagen (2013:801):

Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur.

Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet (2 § bibliotekslagen).

Likvärdig utbildning

Skollagen 2010:800:

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas (1 kap. 9 § skollagen).

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 638

Begreppet "likvärdig" innebär inte att utbildningen ska vara likformig i betydelsen likadan utan att kvaliteten i verksamheten ska vara så hög att de fastställda målen kan uppnås oavsett var i landet verksamheten bedrivs. Hur verksamheten ska utformas för att nå de fastställda målen kan variera beroende på lokala behov och förutsättningar. Det finns olika vägar att nå de fastställda målen. Hänsyn ska tas till barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns utrymme för anpassningar av undervisningen och organisationen av utbildningen till behoven hos olika barn och elever, så länge de tillförsäkras lika tillgång till likvärdig utbildning.

Rektor tar ansvar för skolbiblioteket som pedagogisk resurs

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- skolans arbetsmiljö utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges aktivt lärarstöd och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bland annat skolbibliotek och digitala verktyg (2.8 Rektorns ansvar).
- skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens (2.8 Rektorns ansvar).

Värdegrundsarbete

Skollagen (2010:800):

Målinriktat arbete

Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Närmare föreskrifter om detta finns i 7 och 8 §§ (6 kap. 6 § skollagen)

Skyldighet att förebygga och förhindra kränkande behandling

Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling (6 kap. 7 § skollagen).

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 320

Det är skolans, och ytterst rektorns, ansvar att skapa trygghet och studiero i skolan. En viktig förutsättning för detta är att elever, lärare och annan personal känner ett gemensamt ansvar och har respekt för varandra i skolan samt att skolan även involverar elevernas vårdnadshavare i arbetet med att skapa gemensamma utgångspunkter för en trygg skolmiljö. Det kräver ett aktivt värdegrundsarbete där grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter kommer till uttryck i praktisk handling. Att skapa en miljö som bygger på respekt och delaktighet utgör grunden för en trygg och utvecklande studiemiljö. Rutiner för att säkerställa samverkan och

kommunikation mellan elever, lärare och annan personal är också centrala inslag i det förebyggande och långsiktiga arbetet.

Prioriterade grupper

Bibliotekslagen (2013:801):

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information (4 § bibliotekslagen).

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska (5 § bibliotekslagen)

Kvalitetsarbete

Skollagen (2010:800):

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (4 kap. 3 § skollagen).

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå (4 kap. 4 § skollagen).

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls (4 kap. 5 § skollagen).

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras (4 kap. 6 § skollagen).

Kompetensutveckling

Skollagen (2010:800):

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling.

Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § skollagen).

Förarbeten:

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet s 661

Bestämmelsen, som här gäller samtliga huvudmän inom skolväsendet, avser att tydliggöra att huvudmannen ska ge förutsättningar, bl.a. ekonomiskt och tidsmässigt, för kompetensutveckling. Enligt andra stycket, som delvis motsvarar 2 kap. 7 a § i 1985 års skollag, har huvudmannen ett ansvar för att all personal vid förskole- och skolenheterna får kännedom om de föreskrifter som gäller för skolväsendet. I nyss nämnda bestämmelse gäller detta bara för den undervisande personalen. I den föreslagna skollagen har detta alltså utvidgats till att avse all personal. För den icke undervisande

personalen handlar den nödvändiga insikten om framför allt de föreskrifter som rör skolans värdegrund etc., t.ex. 6 kap. om åtgärder mot kränkande behandling.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen (2.8 Rektorns ansvar).

Bilaga 2: Mall för huvudmannens redovisning

Utvecklingsområde 1: *Rektorn behöver ta ansvar för och se till att skolbiblioteket används på ett likvärdigt sätt utifrån elevernas behov som en integrerad del av den pedagogiska verksamheten. I detta ingår även att utveckla hur skolbiblioteket kan användas för att stödja elevernas kunskapsutveckling inom såväl MIK som språklig förmåga.*

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2: *Rektorn behöver ta ansvar för att skolbibliotekets verksamhet blir en del av skolans kvalitetsarbete. I detta ingår även att berörd personal får tillräckliga förutsättningar för att använda och bedriva verksamheten på det sätt som är avsett, gällande såväl kompetensutveckling som möjligheter till samverkan.*

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: